

Про козу

Ярослав Стельмах

У бабусі на селі, обіч дороги, що вела до річки, на просторій, порослій бур'яном місцині завжди паслася велика брудно-біла коза. Цілими днями вона завзято скубла траву, і якби той лужок був меншим, то давно б уже виїла на ньому всю зелень. Та, на щастя (певна річ, козине щастя), він був досить великий, і їжі їй вистачаю.

Коли хто проходив мимо, вона, здавалось, не звертала на нього щонайменшої уваги. Але якось я озирнувся й побачив: коза стоїть біля кілочка, до якого була прив'язана довгою мотузкою, й дивиться ніби трохи зажурено мені вслід. Перейнявши мій погляд, тварина опустила голову, повернулася боком і заходилась коло якогось бадилля.

Мені стало ясно: вона тільки вдає, що нікого не помічає, а насправді їй, певне, прикро, бо всі подорожні бачать її, припнуту до кілка, і невідомо, що про те думають. Це повинно було дошкуляти їй самолюбству. Потім я ще кілька разів проходив повз неї, різко обертався і щоразу ловив на собі сумний і незалежний козиний погляд. То було дуже горде і, без сумніву, волелюбне створіння.

Деякі хлопці, з котрими я ходив на річку, вздрівши її, зачинили по черзі мекати, і вона відповідала їм тим же. Хлопці вважали, що відповідає коза тому, хто найбільш вдало її перекиривить. Тільки-но чулося її "ме-е-е", всі починали сміятись, але мені завжди здавалось, що це "ме-е-е", так би мовити, в її устах звучато трохи насмішкувато й зверхньо. Бо був певен: коза ніскільки не страждає від того, що вона коза, як і ми не страждаємо від того, що ми люди. І кожен спробу ввійти з нею в стосунки вона розцінювала як намагання бути схожим на неї чи, скажімо, піднятися до її рівня. А раз ні в кого не виходило оте "ме-е-е" так гарно, як у неї, то й зрозуміло — ставилась вона до всіх пересмішників відповідно.

Іноді вона не жувала, а лежала, підібгавши ноги, і, вгледівши кривдників, одверталася чи навіть заплющувала очі й удавала, що спить. Тоді навіть найвправнішим передражнявачам не вдавалось витягнути з неї ні звуку. Хлопці, розсердившись на таку неухвагу, кричали: "Манька! Манька!" — і показували язика. Почувши своє ім'я, тварина трохи здригалась і швидко обдивлялася весь гурт, а далі знов заплющувала очі й усі подальші спроби викликати її зацікавленість зневажала.

Увечері, в постелі, я уявляв її саму обіч дороги в місячному сяйві і в цілковитій тиші. Я розумів, що в неї десь має бути хазяїн, який забирає її на ніч додому, — та все одно серце мені щеміло. Це ж якщо хазяїн забуває забрати, так сердешна й лежить там, дрімає, а часом зводить голову й дивиться на зірки, бо через навколишню темінь куди ж їй іще дивитись?

І от одного такого вечора я вирішив визволити козу з рабства.

Коли до мене зайшли друзі, щоб разом іти на річку, — самого мене не пускали, — план визволення кози був уже готовий. Пройшовши з усіма півдороги. — до річки було йти хвилин п'ятнадцять, — я сказав, що забув удома надувний рятувальний круг, без якого

мені купатися не дозволялося. Отож я сказав, що повернуся за кругом і прийду трохи пізніше. При свідках я одв'язувати козу не хотів, боячись, що цей мій душевний порух викличе кепкування товаришів.

Я побіг додому, вхопив свій рятівний круг, надягнув його через ноги на пояс, — завжди так носив, щоб руки були вільні, — й пішов назад, наперед тішачись і вимальовуючи в уяві вдячні погляди приреченої на постійне кружляння навколо свого кілочка безсловесної тварини.

Вона, як я й передбачав, зустріла мою появу вдаваною байдужістю, бо навіть і уявити не могла, яка приємна несподіванка на неї чекає. Коза не змінила своєї набутої життєвим досвідом поведінки і тоді, коли я підійшов упритул.

Тепер я розумію: вона була набагато хитріша за мене й не така вже зобиджена долею, як уявлялося мені — довірливому й наївному.

Підтримуючи однією рукою круг, щоб він не зсунувся, я другою спробував розв'язати вузол на кілку, — до кози наближатись я побоювався. Потім здогадався, що вирвати його із землі буде значно простіше. Так я й зробив.

Козу зацікавили мої дії, і вона спідлоба позирала на мене, злегка посіпуючи головою.

Я високо підняв кілок і поводив ним з боку в бік, бажаючи втовкмачити в її, на мою думку, отупілу від перебування на одному місці й безтурботного життя голову, що з цієї хвилини вона, завдяки мені, вільна й абсолютно незалежна.

Тієї ж миті я переконався, наскільки недооцінював ту голову. Бо, низько її нахиливши, виставивши вперед роги, видавши уривчасте й войовниче "ме-е-е", тварина кинулася на мене. Хоч я й не сподівався такого підступництва, проте з цих недвозначних дій одразу здогадався, до чого воно йдеться. Ще я подумав: не треба було витягати кілочка, та й взагалі чіпати козу, — хай би собі паслась іще хоч сто років. Потім мені стало прикро за моє таке хороше до неї ставлення й за її невдячність, і я, пам'ятаю, пошкодував, що ні разу її не дражнив. Всі ці думки промайнули в моїй голові блискавично, бо я ще швидше біг дорогою назад, до свого дому. Напрямку я не вибирав, просто кинувсь у бік, протилежний від кози. Час од часу я озирався і переконувався: ця хижа тварина від мене не відстає.

Бігти було незручно, бо я обома руками підтримував рятівний круг, який у даному випадку аж ніяк не виправдовував своєї назви, а скоріше навпаки. Врешті він таки зсунувся мені на ноги, і я впав. Тут же в пам'яті сплило читане бабусею вголос оповідання про зустріч хлопчаків із ведмедем. Відчуваючи деяку неточність порівняння кози з ведмедем, я, однак, сховав обличчя в руки й завмер на животі.

Через деякий час я посміливішав і побачив: коза, мов нічого й не сталося, поскубує травичку й скося позирає на мене. Спробував підвестись — коза одразу посерйознішала й ступнула в мій бік.

Хвилин за десять на дорозі з'явився незнайомий мені парубок, і я вже збирався звернутися до нього по допомогу, коли він перший почав розмову:

— Ти чого тут сидиш?

— Та от коза напала, — відповів я, червоніючи.

Він довго реготав, а потім ухопив мотузку, мугикнувши щось собі під носа, і пішов до того лужка, звідки ми з козою нещодавно примчали. Тварина бадьоро потрюхикала за ним.

— Це дядька Карпа коза, — мовив парубок. — Вона завжди отам пасеться, біля річки. Бач, кілочок вирвала, на волю закортіло.

— Так, — підтакнув я, плентаючись позаду й відчуваючи, що мої правдиві пояснення будуть недоречними.

— А ти її часом не дражнив? — підозріло поглянув на мене.

— Ні, що ви. Ніколи, — відказав я. Хвиля образи знов підступила до грудей, бо це таки була правда.

Ми дійшли до лужка, і парубок звернув з дороги, щоби встромити кілок у землю, а я пішов далі, до річки: на мене там давно чекали.

Хлопцям я нічого не розповів про свою пригоду, та коли ми вже повертатися назад і я знов побачив брудний куций хвіст і знайомі роги, які вже не викликати в мене такого жалю, як іще голину тому, то застрибав на одній нозі й вигукнув: "Манька! Ме-е-е!" Манька ліниво поглянула на мене й, удавши, що не впізнала, так само ліниво одвернулась.

Я засміявсь, але все ж не так вдоволено й весело, як мав би після зазнаної від неї кривди. Тепер я був певен, що кіз тримають на кілочках не для того, щоб вони не тікали, а щоб не нападали на людей.

А надто таких кіз — досвідчених, підступних і хижих.